

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип
Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Goce Delcev University in Stip
Macedonia

Voronezh State University
Russia

Прва меѓународна научна конференција

Первая международная научная конференция

First International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 март 2016 / 18-19 марта 2016 / 18-19 March 2016

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип   Воронежски државен универзитет
Македонија   Русија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип   Воронежский государственный университет
Македонија   Россия
Goce Delcev University in Stip   Voronezh State University
Macedonia   Russia

Прва меѓународна научна конференција   Первая международная научная конференция

First International Scientific Conference

Ф И Л К О F I L K O

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ   ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 март 2016 / 18-19 марта 2016 / 18-19 March 2016
Штип   Штип   Stip

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ
Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Јулиа Дончева, (Бугарија)
Нецати Демир, (Турција)
Зеки Ѓурел, (Турција)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Данијела Костадиновиќ (Србија)
Тамара Валчиќ- Булиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Реа Лујиќ (Хрватска)
Биљана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (БиХ)

Технички секретар
Татјана Уланска
Марија Тодорова

Главен и одговорен уредник
Драгана Кузмановска

Јазично уредување
Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Софија Заболотнаја (руски јазик)
Биљана Иванова (англиски јазик)

Техничко уредување
Костадин Голаков
Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија
Е-пошта: filko.conference@gmail.com
Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција филологија, култура и образование
(1; 2016 ; Штип)

Зборник на трудови / Прва меѓународна научна конференција
филологија, култура и образование, 18-19 март 2016, Штип = Сборник
статей / Первая международная научная конференц, 18-19 марта
2016, Штип = Conference proceedings / First International Scientific
Conference, 18-19 March 2016, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце
Делчев”, 2016. - 1119 стр. ; 21 см

Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-308-9

1. Насп. ств. насл. - I. Международная научная конференц
(1; 2016 ; Штип) види Меѓународна научна конференција филологија,
култура и образование (1 ; 2016 ; Штип). - II. First International
Scientific Conference (1 ; 2016 ; Схтип) види Меѓународна научна
конференција филологија, култура и образование (1 ; 2016 ; Штип)
а) Културологија - Собери
COBISS.MK-ID 101960202

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ
Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)
Мария Кусевска (Македония)
Ева Гёргиевска (Македония)
Даниела Коцева (Македония)
Силвана Симоска (Македония)
Софья Заболотная (Россия)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Татьяна А. Тернова (Россия)
Волфганг Моч (Германия)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)
Юлиа Дончева (Болгария)
Неджати Демир (Турция)
Зеки Гюрел (Турция)
Ахмед Гюншен (Турция)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Даниела Костадинович (Сербия)
Тамара Валчич- Булич (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Реа Луйич (Хорватия)
Биляна Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)

Ученый секретарь

Татьяна Уланска
Мария Тодорова

Главный редактор
Драгана Кузмановска

Языковая редакция
Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)
Софья Заболотная (русский язык)
Биляна Иванова (английский язык)

Техническое редактирование
Костадин Голаков
Славе Димитров

Адрес организационного комитета
Университет им. Гоце Делчева – Штип
Филологический факультет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет
Филологический факультет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия
Э-почта: filko.conference@gmail.com
Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Violeta Dimova (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Daniela Koceva (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Necati Demir (Turkey)
Zeki Gurel (Turkey)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Rea Lujic (Croatia)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)

Conference secretary

Tatjana Ulanska
Marija Todorova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Sofya Zabolotnaya (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Andonova Albena - FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE AT WORK IN A SMALL GROUP.....	17
2. Асимопулос Панайиотис - УМЕНЬШИТЕЛЬНЫЕ СУФФИКСЫ: СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОРФОСЕМАНТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ В СОВРЕМЕННОМ ГРЕЧЕСКОМ, РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ	23
3. Vabic – Vjelic Olgica - APPLICATION OF POETRY WORKSHOPS IN KINDERGARTEN	33
4. Басовска Мери, Ивановска Билјана - НАЧИНИ НА ИЗРАЗУВАЊЕ НА ГОВОРНИОТ ЧИН БАРАЊЕ ВО ЈАЗИЧНИОТ ПАР ГЕРМАНСКИ – МАКЕДОНСКИ	41
5. Белчев Толе, Младеноски Ранко - МЕТАЛИТЕРАТУРНИТЕ СЕГМЕНТИ ВО „ТЕАТАРСКИ РОМАН“ НА БУЛГАКОВ И ВО „ВЕШТИЦА“ НА АНДОНОВСКИ	51
6. Бердникова Ольга - НОВЫЕ РЕАЛИСТЫ» В СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	61
7. Бизоев Никола - ВАЛОРИЗАЦИЈА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ВО ИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА	71
8. Бијелиќ Бисера – ИМАГОЛОШКИТЕ СЛИКИ ЗА ИСТОКОТ И ЗАПАДОТ ВО ДРАМИТЕ НА ДЕЈАН ДУКОВСКИ И ГОРАН СТЕФАНОВСКИ	81
9. Божиновски Александар, Методијески Дејан - ИНФОРМАЦИОНИТЕ СИСТЕМИ ЗА ПРИВАТНО СМЕСТУВАЊЕ КАКО ФАКТОР ЗА КУЛТУРНОТО ЗНАЧЕЊЕ НА ТУРИЗМОТ	93
10. Величковска Родна - КУЛТУРНА СОРАБОТКА МЕЃУ РУСИЈА И МАКЕДОНИЈА ИЗРАЗЕНА ПРЕКУ ЗАПОЗНАВАЊЕ НА КУЛТУРНИТЕ ВРЕДНОСТИ НА ОБРЕДНО-ПЕЈАЧКИТЕ ЖАНРОВИ	101
11. Веновска-Антевска Снежана - ПРАГМАТСКО-КОГНИТИВНИОТ АСПЕКТ НА ЛЕКСИЧКОСЕМАНТИЧКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА МОДАЛНОСТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	111
12. Власова Марина - ЭЛЕМЕНТЫ СОКРАТИЧЕСКОГО ДИАЛОГА В ФИЛЬМЕ ДЖИМА ДЖАРМУША «КОФЕ И СИГАРЕТЫ»	119
13. Гилова Лидија - ЕВАЛУАЦИЈА НА РАБОТАТА НА УЧИЛИШТЕТО ВО ПОДРАЧЈЕТО – ПОЛОЖБА НА УЧЕНИЦИТЕ	125
14. Грачева Жанна – МАРКЕМАЛОГИЈА И ОПРЕДЕЛЕНИЕ АВТОРСТВА ТЕКСТА	135
15. Грујовска Сашка - NOMINA AGENTIS ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	141

16. Ghentulescu Raluca - METAPHORS IN TECHNICAL-SCIENTIFIC TEXTS	147
17. Demir Necati - PETROGLYPHS AS A SOURCE OF URAL-ALTAIC PEOPLE'S LANGUAGE, HISTORY AND CULTURE	155
18. Денкова Јованка - АНИМАЛИЗМОТ КАКО ТЕМА ВО КНИЖЕВНОСТА ЗА ДЕЦА	163
19. Дѳгтева Јрославна - ЧУЖОЈ ВЗГЛЯД КАК МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ ПРОБЛЕМА	171
20. Димова Виолета - РЕЦЕПЦИЈАТА НА РУСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА	179
21. Dimova Mariya, Milcheva Hristina - THE TRAINING OF GERIATRIC SPECIALISTS IN MEDICAL COLLEGE AT TRAKIA UNIVERSITY, STARA ZAGORA, BULGARIA - IMPORTANT TOOL OF SOCIAL POLICY FOR ACHIEVING BETTER QUALITY OF LIFE FOR OLD PEOPLE	185
22. Донеv Драган – ПРОБЛЕМИ СО ПРИБЕЛЕЖУВАЊЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПРИ КОНСЕКУТИВНО ТОЛКУВАЊЕ	191
23. Ѓорѓиева Димова Марија – НАРАТИВНИ ХИЈАЗМИ: КНИЖЕВНОСТА КАКО ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈАТА КАКО КНИЖЕВНОСТ	199
24. Ѓорѓиевска Ева, Маролова Даринка - КРИЗАТА НА ИСТОРИЈАТА И НА КНИЖЕВНИОТ ЛИК ВО РОМАНОТ „ЧОВЕК БЕЗ СВОЈСТВА“ НА РОБЕРТ МУЗИЛ	209
25. Заболотная Софђа - ИМЯ КАК ХРОНОТОП: О КЛЮЧЕВЫХ ТОЧКАХ ПОНИМАНИЯ ТЕКСТА	217
26. Зайналова Лариса - СОХРАНЕНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ЭКСПРЕССИВНОГО СИНТАКСИСА С. ДАЛИ В ПЕРЕВОДНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ С. ДАЛИ).....	225
27. Зарецкая Виктория - КОНЦЕПТ МЕССИИ В СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ПРОЗЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА Д. РУБИНОЙ «ВОТ ИДЕТ МЕССИЯ!»)	231
28. Ivanova Biljana, Kuzmanovska Dragana, Kirova Snezana - PREFIX NEGATION IN ENGLISH, GERMAN, AND MACEDONIAN LANGUAGE IN THE TEACHING PROCESS - ANALYSIS OF EXPLICIT LEXICAL PREFIX NEGATIONS	237
29. Ивановска Билјана, Кусевска Марија, Даскаловска Нина - ГОВОРНИОТ ЧИН БАРАЊЕ И МОДАЛНОСТА КАКО НЕГОВА КАРАКТЕРИСТИКА ВО МЕЃУЈАЗИКОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК	247
30. Ивановска Лела - УЛОГАТА НА СТУДЕНТИТЕ ВО ПРОЦЕСОТ НА ЕВАЛВАЦИЈА НА НАСТАВНИОТ КАДАР	255
31. Игнатовска – Димитрова Христина – КУЛТУРНА МЕДИЈАЦИЈА ВО ПРОЦЕСОТ НА АФИРМАЦИЈА НА ЕВРОПСКИОТ, РЕЛИГИСКИ ИДЕНТИТЕТ	263
32. Iliev Krste, Pop-Zarjeva Natalija - THEMATIC AND TEXTUAL COMPARISON OF THE TRAGEDIES HAMLET BY WILLIAM SHAKESPEARE AND ANTIGONE BY SOPHOCLES.....	275

33. Иљина Татьяна - ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СЛУЖЕБНЫХ СЛОВ В РУССКИХ И АНГЛИЙСКИХ СЛОЖНОПОДЧИНЕННЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЯХ: ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА	283
34. Iskrev Dimitar - KEY CHARACTERISTICS OF SUCCESSFUL EDUCATIONAL COUNSELING OF SCHOOL'S CLASS.....	291
35. Jakimovska Svetlana - ON TRANSLATION OF CHURCH-SLAVONIC ORTHODOX TERMS IN FRENCH.....	297
36. Jankova Natka, Jovcheska Silvana - THE ART OF BUSINESS ENGLISH	307
37. Јованов Јане - ПЕРСПЕКТИВИ ЗА НОВИ УЧЕБНИЦИ ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК	315
38. Јованов Јане, Ромашевска Катерина - „ИЗГУБЕНАТА ГЕНЕРАЦИЈА“ – „ИЗГУБЕНА“ НИЗ ИСКУСТВАТА И ЗНАЧЕЊЕТО.....	323
39. Јорданов Киро, Чапова Загорка - ВЛИЈАНИЕТО НА СОЦИЈАЛНИТЕ МРЕЖИ ВРЗ НАСТАВАТА И ОДНОСОТ НАСТАВНИК – УЧЕНИК.....	333
40. Јосимовска Верица - КНИЖЕВНОСТА КАКО СВЕДОК НА ИСТОРИЈАТА	345
41. Југрева Марија - ДИСТОПИСКА ЛИТЕРАТУРА – ПРЕДВЕСНИК НА ИДНИНАТА ИЛИ САМО ТРЕНД ВО МОДЕРНАТА ЛИТЕРАТУРА.....	351
42. Караниколова-Чочоровска Луси - ЖЕНСКИОТ ИДЕНТИТЕТ И МЕНТАЛИТЕТ НА ЕДНА РУСКА И ЕДНА МАКЕДОНСКА АНА (ИЛИ: ЗА РОДОВАТА „ДРУГОСТ“ НА ТОЛСТОЕВАТА „АНА КАРЕНИНА“ И НА „АНА“ НА ЈОВАН КОТЕСКИ).....	357
43. Касаповска-Чадловска Милена - КОНСТРУКЦИИ СО АТРИБУТИВНИ ГЛАГОЛИ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	365
44. Kečan Ana - WAS CATHERINE EARNSHAW A VAMPIRE? A REVISITING OF WUTHERING HEIGHTS.....	377
45. Китанов Блаже, Китанова Ирена – ТАЈНАТА НА РУЖАТА ВО МАЛИОТ ПРИНЦ НА ЕГЗИПЕРИ.....	385
46. Китанова Ирена, Петрова Ѓорѓева Емилија, Мирасчиева Снежана, Коцева Даниела – ЧИТАЊЕТО И РАБОТАТА СО ТЕКСТ ВО ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА.....	393
47. Ковалев Геннадий - К ВОПРОСУ ОБ АВТОБИОГРАФИЗМЕ В РОМАНЕ А.С.ПУШКИНА «ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН».....	401
48. Кожинкова Весна - КОСМОПОЛИТИЗМОТ ВО ТВОРЕШТВОТО НА КОЛБЕ И ЛАФАЗАНОВСКИ.....	409
49. Коробов-Латынцев Андрей - «СМЕРТЬ УНИВЕРСИТЕТА» РЕКОНСТРУКЦИЈА ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ ФРИДРИХА НИЦШЕ (ПО РАБОТЕ «ЛЕКЦИИ О БУДУЩНОСТИ УНИВЕРСИТЕТА»).....	417
50. Коцева Весна, Тодорова Марија, Уланска Татјана - ПРЕГЛЕД НА КРИТИЧКИТЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА КРЕШЕНОВИОТ МОДЕЛ НА УСВОЈУВАЊЕ/УЧЕЊЕ НА НЕМАЈЧИН ЈАЗИК.....	423
51. Коцева Даниела, Мирасчиева Снежана, Петрова-Ѓорѓева Емилија, Китанова Ирена - КУЛТУРА, ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ИДЕНТИТЕТ	431

52. Krsteva Marija - BIOGRAPHICAL FICTIONS ABOUT THE GREAT AMERICAN AUTHORS F. SCOTT FITZGERALD AND ERNEST HEMINGWAY	439
53. Кузмановска Драгана, Шекеринова Емилија - ИНФОРМАЦИСКИ И КОМУНИКАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА ВО СРЕДНИТЕ УЧИЛИШТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	449
54. Kurteshi Voglushe, Gulevska Valentina - COMPARATIVE MONITORING OF BEHAVIOR OF PROBLEMATIC PUPILS IN KOSOVO AND MACEDONIA	457
55. Kyrchanoff Maksym W. - LITERATURIZING MODERNIZATIONS IN PRE- AND POST-MODERN SOCIETIES: DESTRUCTION OF ARCHAICNESS IN CONTEXTS OF INTELLECTUAL OPPOSITIONS OF BARBARISM AND CIVILIZATION CATEGORIES IN HISTORICAL TIME	463
56. Kyuchukova Sylvia - INCLUSION OF CHILDREN RAISED IN INSTITUTIONS TO THE DEVELOPMENTS IN THE SPHERE OF HEALTH BEHAVIOR.....	475
57. Лапыгина Мария – СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЗДАНИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОЛИТИКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ СМИ	483
58. Леонтиќ Марија - A1 и A2 ЗАЕДНИЧКИ РЕФЕРЕНТНИ РАМНИШТА НА ЗАЕДНИЧКАТА ЕВРОПСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА ЗА ЈАЗИЦИ И НИВНАТА ПРИМЕНА ПРИ ПОДГОТВУВАЊЕ УЧЕБНИЦИ ЗА УЧЕЊЕ ТУРСКИ ЈАЗИК ВО ТУРЦИЈА И ВО МАКЕДОНИЈА	489
59. Мајхошев Андон – ГОВОР НА ОМРАЗА ВО ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ МЕДИУМИ ВО РМ. ПРИМЕРИ ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	501
60. Макаријоска Лилјана, Ѓорѓиоска Жаклина - ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИТЕ ЛЕКСИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ ВО ПОЕЗИЈАТА НА МИХАИЛ РЕНЦОВ	509
61. Малинов Зоранчо - ШТИП, „ЧЕТ’РСЕ“ И УНЕСКО - КАКО ДА СЕ ИСКОРИСТИ ВПИШУВАЊЕТО НА ШТИПСКИОТ ОБИЧАЈ НА СВЕТСКАТА РЕПРЕЗЕНТАТИВНА ЛИСТА НА НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	515
62. Мануковска Татјана – ЗИМНИЕ СВЯТКИ В С. ПЕРШИНО И СИНИЕ ЛИПЈАГИ НИЖНЕДЕВИЦКОГО РАЙОНА ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ.....	523
63. Марковиќ Михајло, Новотни Соња - ЗА НЕКОИ СЛОВЕНСКИ ЈАЗИЦИ (МИНАТО, СЕГАШНОСТ И ИДНИНА)	533
64. Меркулова Инна - ПАРАМЕТРИЧЕСКИЈ АНАЛИЗ ЛЕКСИКИ МАКЕДОНСКОГО ЈАЗИКА	541
65. Меркулова Ирина, Марјана Розенфелд - ЯЗЫКОВАЯ ИГРА В РОССИЙСКИХ РЕКЛАМНЫХ ТЕКСТАХ	549
66. Методијески Дејан, Голаков Костадин - ПРЕГЛЕД НА ПОЗНАЧАЈНИТЕ ТУРИСТИЧКИ ВОДИЧИ	555
67. Мирасчиева Снежана, Коцева Даниела, Петрова-Ѓорѓева Емилија, Китанова Ирена - ПОВРЗАНОСТА МЕЃУ ОБРАЗОВАНИЕТО, ПРАКТИКАТА И ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИТЕ ЦЕЛИ ВО ОПШТЕСТВЕН КОНТЕКСТ	565

68. Мирчева-Бошевска Билјана - МОЖНОСТИ И НАЧИНИ ЗА ПРЕВОД НА ФРАЗЕМИТЕ	573
69. Михайлова Елена, Цзяннань Чжан - КОНЦЕПТ «МУЗЫКА» В ТВОРЧЕСТВЕ С.В. РАХМАНИНОВА В КОНТЕКСТЕ РАЗЛИЧНЫХ ИСКУССТВ	581
70. Михајловиќ Костадиновска Сања – МЕТАФОРИТЕ ЗА ДОН КИХОТ ВО МАКЕДОНСКИ КОНТЕКСТ	591
71. Молчанова Н. - АСТРАЛЬНИЙ КОСМОС КОНСТАНТИНА БАЛЬМОНТА	605
72. Moretti Violeta - LATIN PROVERBS AS A TWO-WAY ROAD OF CULTURAL TRANSFER	615
73. Нацев Трајче, Веселинов Драган - КУЛТУРНАТА ИСТОРИЈА НА ШТИП ВО ПРАИСТОРИЈАТА	623
74. Недюрмагомедов Георгий - СОДЕРЖАНИЕ ТЕОРИЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТАРШЕКЛАСНИКОВ РЕАЛИЗУЕМЫХ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛАХ СЕВЕРНОГО КАВКАЗА	631
75. Ниами Емил - ПОЛИТКОРЕКТНОСТА ВО МАКЕДОНСКАТА ЈАЗИЧНА СРЕДИНА	639
76. Никодиновски Звонко - СЕМИОЛОГИЈАТА НА ЖЕНАТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК - ЖЕНАТА ВООПШТО И ФИЗИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖЕНАТА	645
77. Николовска Кристина - ПОЕТСКИОТ БЛЕСОК НА ГЕНАДИЈ АЛГИ ВО МАКЕДОНСКИ КОНТЕКСТ	655
78. Ничева Весна, Ашкилова Маја, Иванова Адријана - ПРОФЕСИОНАЛНИОТ ИДЕНТИТЕТ НА НАСТАВНИКОТ – КОМПЕТЕНТЕН НАСТАВНИК НА 21- ВЕК	663
79. Новотни Соња, Марковиќ Михајло - КОНТРАСТИВНОСТ НА ДИЈАХРОНИЈАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРИКАЖАН ПРЕКУ СТАРОСЛОВЕНСКИТЕ РАКОПИСИ	669
80. Орлов Алексей - ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПОРТРЕТ РЕВОЛЮЦИИ В КНИГЕ ИВАНА БУНИНА «ОКАЯННЫЕ ДНИ»	681
81. Петрова Снежана – ИНТЕРКУЛТУРНОСТА ВО КОМУНИКАЦИЈАТА (РАЗМИСЛУВАЊА ЗА КУЛТУРНО-ЦИВИЛИЗАЦИСКИТЕ И ОБРАЗОВНИТЕ ПЕРСПЕКТИВИ)	691
82. Петрова-Ѓорѓева Емилија, Коцев Митко - ВОСПИТНАТА ФУНКЦИЈА НА УЧИЛИШТЕТО ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО	699
83. Петрова-Ѓорѓева Емилија, Мирасчиева Снежана, Китанова Ирена, Коцева Даниела - СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ КАКО ОРГАНИЗАЦИСКИ СИСТЕМ	707
84. Петрова-Џамбазова Снежана – МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ТЕЛЕВИЗИСКИТЕ РЕКЛАМНИ ПОРАКИ	713
85. Петровска-Кузманова Катерина - МАКЕДОНСКИТЕ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО ИСТРАЖУВАЊАТА НА НИКИТА ИЛИЧ ТОЛСТОЈ	719

86. Popova Ana - THE REPRESENTATION OF ST. NICHOLAS THE WARM-HEARTED PROTECTOR AND ST. SIMEON THE STILYTES IN THE CHURCH OF ST. GEORGE AT POLOŠKO	727
87. Pop-Zarjeva Natalija, Iliev Krste - THE BYRONIC HERO: EMERGENCE, ISSUES OF DEFINITION AND HIS PROGENIES	741
88. Попоска Соња - АКЦЕНТОТ И АКЦЕНТСКИТЕ ЦЕЛОСТИ ВО ЈАЗИКОТ НА МЕДИУМИТЕ	749
89. Правдина Ирина - КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛИЗ ТЕРМИНОВ РОДСТВА В ДИАХРОНИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И СЕРБСКОГО ЯЗЫКОВ).....	759
90. Пресилска Јасмина – ВЛИЈАНИЕТО НА ФРАНЦИЈА И ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ОБРАЗОВАНИЕТО И КУЛТУРАТА ВО БИТОЛА	765
91. Продановска Весна - ВАЖНОСТА И ПРИОДИТЕ ПРИ ПРЕДАВАЊАТА ПО ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР ВО ИЗУЧУВАЊЕТО НА АНГЛИСКИОТ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК.....	775
92. Пухова Татјана - РАСТИТЕЛЬНЫЕ ОБРАЗЫ В ВОРОНЕЖСКИХ КАЛЕНДАРНЫХ ОБРЯДАХ	785
93. Ramadanski Draginja L. - SOVIET BOOK OF THE DEAD	797
94. Ряполов Сергей - ВВЕДЕНИЕ В ФИЛОСОФИЮ» ВАСИЛИЯ НИКОЛАЕВИЧА КАРПОВА И ФОРМИРОВАНИЕ ОРИГИНАЛЬНОЙ РУССКОЙ ФИЛОСОФСКОЙ ТРАДИЦИИ	805
95. Сандева Васка, Деспот Катерина - АРХИТЕКТОНСКИ ЗАВЕСИ ВО ПРОСТОР ПРИЧИНА ЗА ДРАМАТИЧНОСТ ВО ПРОСТОР.....	817
96. Сидорук Екатерина - «МАССОВЫЙ» ЧЕЛОВЕК В КОНТЕКСТЕ РОЕВОЙ ЖИЗНИ (НА ПРИМЕРЕ ПОВЕСТИ «ГОЛУБОЕ И КРАСНОЕ», РАССКАЗА «КЛЮЧАРЕВ И АЛИМУШКИН»)	825
97. Симионска Магдалена - МОРФОСИНТАКСАТА И МЕСТОПОЛОЖБАТА НА ПРИЛОШКИТЕ ОПРЕДЕЛБИ ЗА НАЧИН ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	829
98. Симоска Силвана – ГЕРМАНСКО-МАКЕДОНСКИ ЗАЕМКИ И/ИЛИ ЛАЖНИ ПАРОВИ.....	839
99. Sîrbu Otilia - BETWEEN SACRED AND PROFANE.....	857
100. Smilkova Viktorija - INTER-LINGUSTIC ANALYSYS OF APOLOGIES IN MACEDONIAN AND ENGLISH	863
101. Ставрева Веселиновска Снежна, Кирова Снежана - КОРЕЛАЦИЈА И ИНТЕГРАЦИЈА НА НАСТАВНИТЕ СОДРЖИНИ СО ЕКОЛОШКА ТЕМАТИКА НА ЧАСОВИТЕ ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО Р. МАКЕДОНИЈА	877
102. Стојанов Трајче - ДОСТОЕВСКИ КАКО ЛИТЕРАЛИЗАЦИЈА НА ФИЛОСОФИЈАТА НА СОЛОВЈОВ	887

103. Стојаноска Иванова Татјана, Анастасовски Иван, Томевска Илиевска Елизабета - ИНТЕРКУЛТУРНИОТ ДИЈАЛОГ И СПОРТОТ	899
104. Сулејмани Умит, Челик Махмут - МЕТОДИ И ТЕХНИКИ НА ЧАСОВИТЕ ПО ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ СПОРЕД ПРОЦЕСИТЕ НА КОГНИТИВНОТО УЧЕЊЕ	905
105. Тамкина Вера - МУЗЕЙНОЕ ЕКСПОНИРОВАНИЕ КАК ХУДОЖЕСТВЕННА ПРАКТИКА НА СОВРЕМЕННОМ ЕТАПЕ.....	915
106. Танеска Александра П., Здравковска-Адамова Благојка - ИСКАЖУВАЊЕ МИНАТОСТ СО СУМ И ИМАМ-КОНСТРУКЦИИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК СО ОСВРТ НА НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК.....	923
107. Тантуровска Лидија - „МАША И МЕДВЕДЪ“ НА МАКЕДОНСКИ	933
108. Тасевска Марица - ЗАСТАПЕНОСТА НА ГЕРМАНСКИТЕ ЈАЗИЧНИ ВАРИЕТИТИ ВО АВСТРИЈА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ Ј АЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК „SCHRITTE INTERNATIONAL“.....	943
109. Тернова Татјана - ИСТОРИЧЕСКАЯ КОНЦЕПЦИЈА А. МАРИЕНГОФА В РОМАНЕ «ЕКАТЕРИНА»	951
110. Тефова Маја Ѓ. - ВОСПИТНО-ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС / НАСТАВАТА ДЕНЕС	959
111. That Thanh-Vân Ton – LA COMMUNE DE PARIS: UNE PAGE D’HISTOIRE MÉCONNUE, DÉFORMÉE VOIRE OUBILÉE.....	971
112. Тихонова Ольга - ОСНОВЫ ТИПОЛОГИИ И ЭВОЛЮЦИЈА РОМАНТИЧЕСКОГО ГЕРОЯ В ЛИТЕРАТУРЕ XIX ВЕКА	979
113. Тодорова Марија, Коцева Весна - ШПАНСКИОТ ЈАЗИК ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	989
114. Тоевски Свето - ЗНАЧЕЊЕТО НА СОВРЕМЕНИТЕ ПЕДАГОШКИ ТЕОРИИ И НА ЕФЕКТИВНАТА ИНТЕРАКТИВНА НАСТАВА - ПОГЛЕД НА ПРАКСАТА НА МАКЕДОНСКИТЕ ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТИ И НА ЈАЗИЧНИОТ ОДДЕЛ НА МИТ ИНСТИТУТОТ	997
115. Трајкова Мира - АКЦИОНА ПЕРСПЕКТИВА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ЗА НАСТАВАТА ПО ФРАНЦУСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК: AGENDA И VITET	1017
116. Уланска Татјана, Кузмановска Драгана, Кирова Снежана - СЕМАНТИЧКА СПОРЕДБА НА ТЕРМИНОЛОГИЈАТА НА СРОДСТВО ВО АНГЛИСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ СО МАКЕДОНСКИОТ И СРПСКИОТ ЈАЗИК	1029
117. Фролова Анна - ЯЗЫК КЛАССИКИ И ЯЗЫК СОВРЕМЕННОСТИ В ПЬЕСАХ-РЕМЕЙКАХ С. КУЗНЕЦОВА И О. БОГАЕВА «НЕТ ПОВЕСТИ ПЕЧАЛЬНЕЕ НА СВЕТЕ...» И С. ЖАТИНА «РОМЕО И ДЖУЛЬЕТТА: ВОРОНЕЖСКИЕ СТРАДАНИЯ».....	1035
118. Холина Дарья - ЭКСПРЕССИВНЫЙ СИНТАКСИС В ПОЭЗИИ У.Б. ЙЕЙТСА.....	1043

119. Хохонин Дмитрий - МЕТАФОРИЧЕСКОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАИМЕНОВАНИЙ ЛИЦ, СВЯЗАННЫХ С МУЗЫКАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ И ПРОФЕССИЕЙ	1053
120. Христовска Соња – ЈАЗИКОТ ВО МОИТЕ СОНОВИ И СОНОВИТЕ НА МОИТЕ БЛИСКИ	1063
121. Цветановски Гоце - МАКЕДОНСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА НЕКОИ РУСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ	1071
122. Цубалевска Мери - АСПЕКТИ НА ПРОУЧУВАЊЕ НА СТАРΟΣЛОВЕНСКАТА ЛЕКСИКА	1079
123. Челик Махмут, Сулејмани Умит - КРИТИЧКИ ОСВРТ КОН ЗБИРКАТА РАСКАЗИ „СЕДМОГЛАВИОТ ЏИН“ НА МУСТАФА КАРАХАСАН	1089
124. Чернобаева Алла - ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ГРЕХЕ И О ВОЗМЕЗДИИ В ВОРОНЕЖСКИХ ДУХОВНЫХ СТИХАХ	1097
125. Чуносова Ирина - РАЗВИТИЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ: ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	1103
126. Швецова Ольга - ЯЗЫКОВОЙ ОБРАЗ АНТИУЧЁНОГО (НА МАТЕРИАЛЕ ПОВЕСТИ И. ГРЕКОВОЙ «КАФЕДРА»).....	1109
127. Шутаров Васко - ДИНАМИЗИРАЊЕ НА КУЛТУРНАТА ДИПЛОМАТИЈА ВО РУСКО-МАКЕДОНСКИТЕ ОДНОСИ, НАЈНОВИ ПОКАЗАТЕЛИ.....	1117

УДК: 811.163.3:811.18
811.18:811.163.3

ИСКАЖУВАЊЕ МИНАТОСТ СО СУМ И ИМА- КОНСТРУКЦИИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК СО ОСВРТ НА НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК

Александра П. Танеска¹, Благојка Здравковска-Адамова²

¹Виш лектор, Универзитет на Југоисточна Европа-Тетово, Р.Македонија,
a.pandilovska@seeu.edu.mk

²Насловен доцент, Универзитет на Југоисточна Европа-Тетово,
Р.Македонија, b.zdravkovska@seeu.edu.mk

Сум и има-конструкциите претставуваат состав од помошните глаголи сум и има и глаголска придавка на -н / -г. Според Бл. Конески резултативното значење е основното значење на сум и има-конструкциите. Тој терминот резултативност го употребува во врска со значењето на глаголската придавка и го определува како „семантички признак“ како „признак што може да му биде припишан на еден предмет како моментна или трајна особеност, заправо резултатот од вршењето на глаголското дејство во некаква врска со тој предмет”¹.

Бл. Конески го употребува терминот „конструкции со сум и н/т партицип”. Типот *сум дојден*, со резултативно значење е карактеристичен за западното наречје. Во оваа конструкција влегуваат непреодни глаголи (со преодни глаголи таа има пасивно значење на пр.: *сум носен*), често и повратни глаголи: на пр.: *сум вратен*. Меѓутоа има случаи кога како непреодни се употребуваат инаку преодни глаголи. Така сосема е обично во западното наречје на пр.: *сум јаден*. Во југозападните говори се образувал н- партицип и од помошниот глагол сум на пр.: *сум биден, сум бидена – сме бидени* итн. Овие нови глаголски придавки од непреодни глаголи во состав со помошниот глагол сум влијаеле да се разлиша значењето на пасив кај глаголот сум и глаголска придавка од преодни глаголи и да се јават глаголски конструкции со активно значење, каде што резултатот од дејството е поважен од самото дејство и од вршителот на дејството. Значењето резултативност особено е истакнато кога глаголската придавка е образувана од свршени, непреодни глаголи во комбинација со глаголот сум на пример: *Мене ми е многу поминато преку глава*. Со резултативно значење можат да се употребат и конструкциите образувани од глаголот сум

¹ Конески, Б., 1966: Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје, стр. 274-282.

и повратни и преодни глаголи, на пример: *Патот е завеан, дури и куќите се покриени*. Оваа конструкција им е позната на несловенските балкански јазици. Под нивно влијание таа се јавила и во западното наречје².

Резултативноста се искажува и со конструкциите *сум + л-форма*, градени врз основите на стариот словенски перфект. Со овие конструкции може да се искажува сегашен резултат т.е. ефект од некое минато дејство, но може да се искажува и актуелно дејство, на пример: *Сум ти кажувал сто пати, нели ти се здодеало да слушааш?* Со конструкциите од ваков тип, исто така може да се искаже изненадување, на пример: *Колку си се изменил!*, како и предавање дејства кои од аспект на сегашноста се прекажани, на пример: *Тој вели, учел сега, подоцна ќе дојде*. Може да означуваат и омнитемпоралност, на пример: *Будала дал, итар јал*. Глаголските дејства предадени со ваквите конструкции може да бидат прекажани, на пример: *Навечер не чинело да јаваш на коњ, чунки си му го земал сонот*. За разлика од *сум-конструкциите*, Бл. Конески има-конструкциите посебно ги izdelува и ги нарекува „форми сложени со има, нема”. „Со помошниот глагол има, нема многу поизразито за нашето современо јазично чувство се утврдува еден момент на соопштување или на некој минат или иден момент, - до кој се сведува извршеноста на едно дејство или претпоставка за неговото извршување”³.

Конструкциите со *има* се исто така конструкции својствени за западните и југозападните говори (Леринско, Костурско, Корчанско). Тие се нотирани во Солунско (во говорот на селата Сухо, Висока), ги познаваат и некои тракиски бугарски говори. Во југозападните говори, се слушаат и форми на пр.: *имам бидено, имам имано*. Во централните говори тие не се обични. Овие конструкции се влијание на балканските јазици: грчки: **έχω ιδωμένο**; албански: **kam parë, kam ardhur**; аромански: **am vidută, am vinită**.

И во овој случај веројатно претежно било влијанието на ароманскиот, иако можноста за влијание на грчкиот и албанскиот во одделни говори не треба да се исклучи. Нема точни податоци кога овие конструкции почнале да се употребуваат, меѓутоа фактот што не се распространети на целата наша јазична територија говори во полза на тоа дека тие не се толку стара појава. Нивното навлегување било олеснето со тоа што во нашиот јазик биле обични некои конструкции во кои има се комбинирало со партиципот согласуван по род и број со именката на која се однесува. На пример: *Во тој гроб имало некој дервиш закопан*. Ваквите

² Конески, Б., 1969: Историја на македонскиот јазик, Детска радост, Скопје, стр. 199.

³ Конески, Б., 1966: Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје, стр. 465-480.

состави послужиле како преодни кон создавањето на конструкции со има и несогласувана партиципна форма во среден род⁴.

Р. Ускова овие конструкции ги поврзува со перфектот. Според неа, меѓу сум и л-формата и сум-конструкциите нема разлика, т.е. тие паралелно се употребуваат и изразуваат идентични значења. Основното значење на овие конструкции е изразувањето на резултатот од извршеното дејство. Моментот на актуелноста на резултатот е означен со сум, а ова значење му е својствено и на перфектот⁵.

С. Велковска во своите заклучоци исто така наведива дека „сум и има -конструкциите развиле посебни форми за прекажаност, исто така може да го заменуваат „класичниот“ перфект само во неговото основно значење, т.е. временски нефиксирано дејство извршено во минатото до моментот на соопштување”⁶.

С. Велковска⁷ истакнува дека ситуацијата во македонскиот јазик е сосема поинаква и се разликува од останатите словенски јазици, меѓу другото и по употребата на несвршениот вид во сум-конструкциите (на пример: *е сликана*). Има неутрализација на видските разлики кај овие глаголи во сум-конструкциите. Бројни се и образувањата од двовидските глаголи, особено во новинарскиот стил (на пример: *е фотографиран*).

Основно значење на сум-конструкциите

Сум-конструкциите, како средство за искажување минати дејства, развиле форми за изразување дејства што се извршиле во минатото, како и форми за нивно прекажување.

Овие конструкции стојат на границата меѓу морфологијата и синтаксата, затоа што можат да претставуваат или една сложена временска форма или една синтаксичка конструкција (именски прирок), како на пр.: во реченицата: *Тој беше целиот завееан*. Како синтаксичка конструкција е ако придавката *завееан* има преносно значење (=расеан)⁸ на пример:

1. Примери во кои е употребен помошниот глагол сум (е) и глаголска придавка на -н / -т. Во стилот на печатот се среќава употреба на формата на помошниот глагол сум за трето лице еднина (е) и глаголска придавка на -н / -т, во директен говор и оваа форма ни изгледа интересна од

⁴ Конески, Б., 1969: Историја на македонскиот јазик, Детска радост, Скопје, стр. 200-201.

⁵ Ускова, Р., 1973: Значени® и употреблени® причастии в македонском литературном ®зике, Балканское ®зикознание, Москва, стр. 273.

⁶ Велковска, С., 1996: Категоријата вид кај сум и има-конструкциите---ЛЗб, 43/5-6, стр. 57, 63, 161.

⁷ Велковска, С., 1996: Категоријата вид кај сум и има-конструкциите---ЛЗб, 43/5-6, 1996, стр. 19-25.

⁸ Минова, Ѓ. Л., Бојковска, С., Пандев, Д., Цветковски, Ж., 1998: Македонски јазик за средното образование, Просветно Дело, Скопје.

два аспекта: едниот е релативно честата фреквентност на оваа конструкција, а другиот е фактот што оваа конструкција настапува во различна временска насоченост. Ваквите примери може да бидат во комбинација со формите на сегашно време, нелични глаголски форми, како и со другите минати времиња. Во поглед на временските релации оваа конструкција може да изразува на пример:

а. Сегашност:

* *Тој рече дека е загрижен од постојаните политички тензии во земјава помеѓу Владата и опозицијата.* (www.dnevnik.com.mk).

* *Денеска е ослободен обвинетиот за убиство.* (www.dnevnik.com.mk).

б. Минатост, т.е. да укажува просто на минат настан:

* *Иако приложив докази и потврдив дека целиот недвижен имот е стекнат за време на бракот и е добиен од мое лично наследство, сепак судот и досуди четвртина од имотот.* (www.dnevnik.com.mk).

* *Како еден од итетните, директорот Зибири го посочи и договорот за закуп со АД "Поет" и информираше дека против директорот Мијалчо Маневски е поднесена кривична пријава.* (www.vecer.com.mk).

в. Перфектно значење:

* *Полицијата поднела кривична пријава против прилепчанецот кој е осомничен за злоупотреба на службената должност и фалсификување исправи, соопшти МВР.* (www.dnevnik.com.mk).

* *Груевски во разговорите најмногу внимание посветил на меѓуетничките односи, и потенцирал дека Владата е посветена на нивно постојано негување и унапредување.* (www.vecer.com.mk).

Глаголската конструкција е и глаголска придавка на -н / -т се покажува како едно поважно средство во стилот на печатот.

2. Примери во кои е употребен помошниот глагол сум (се) и глаголска придавка на -н / -т. Во стилот на печатот исто така се среќава употреба на формата на помошниот глагол сум за трето лице множина (се) и глаголска придавка на -н / -т. Ваквите примери може да бидат во комбинација со формите на сегашно време, нелични глаголски форми, како и со другите минати времиња на пример:

* *Екипи од Општина Центар вчера уриваа петкатница во центарот на градот со образложение дека градителката Милица Деспотовска користела имот за кој делумно не се решени имотно-правните односи.* (www.dnevnik.com.mk).

* *И покрај ветувањето, од УЈП не добивме одговор на прашањето колку чини реновирањето на директорскиот кабинет и од каде се обезбедени парите.* (www.dnevnik.com.mk).

Од наведените примери можеме да забележиме дека, во моментот на соопштувањето може да се констатира резултатот од дејството што се извршило во минатото и тоа како неопределено на временската оска.

С. Велковска истакнува дека „сум-конструкциите со значење на резултат од извршеното дејство во минатото, неодредено кога, а чијшто резултат е релевантен за сегашниот момент, можеме да ги наречеме резултативно-перфектни конструкции”⁹.

3. Примери во кои се употребува формата сум (бил) и глаголска придавка на -н / -т. Како што претходно кажавме, сум-конструкциите развиле посебни форми за прекажување, а тоа е помошниот глагол сум во перфект и глаголска придавка на -н / -т. Ваквите примери може да бидат во комбинација со формите на сегашно време, нелични глаголски форми, како и со другите минати времиња на пример:

* *Девет жени биле силувани лани во Скопје, но експертите велат дека вистинската бројка е барем три пати поголема бидејќи жртвите се плашат да пријават во полиција.* (www.dnevnik.com.mk).

* *Здравствената каса била оштетена со илјадници евра.* (www.dnevnik.com.mk).

* Тој рече дека не бил информиран за иницијативата којашто се презеде во јануари, туку разбрал за ова прашање откако ги добил материјалите на седницата. (www.monitor.com.mk).

Сум-конструкциите главно се јавуваат како разновидност на значењата што ги имаат минатото неодредено и предминатото време. Како нивна основна карактеристика можеме да го истакнеме резултативното значење, односно го предаваат резултатот од дејствата што се извршиле во минатото. Исто така, тие се употребуваат за предавање на директно кажани и прекажани дејства¹⁰.

Основно значење на има-конструкциите

Бл. Конески истакнува дека „*имам дојдено* значи дека дејството е извршено воопшто во минатото до моментот на соопштување, *имав дојдено* значи дека дејството се извршило до еден одреден момент во минатото. Со времињата во кои влегува л-формата од помошниот глагол се предава прекажано дејство” „Помошниот глагол ги определува сите граматички категории што се среќаваат во сложените времиња и во можниот начин, а самиот глагол иде со својата придавка во среден род, која овде се сведува до чиста ознака на глаголското дејство и воопшто не се изменува”¹¹.

Овие конструкции се мошне карактеристична особеност на македонскиот јазик, а се присутни и во соседните несловенски балкански јазици. Основната разлика меѓу *има*-конструкциите и другите сложени

⁹ Велковска, С., 1996: Категоријата вид кај сум и има-конструкциите---ЛЗб, 43/5-6, стр. 69.

¹⁰ Конески, Б., 1966: Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје, стр. 305.

¹¹ Конески, Б., 1966: Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје, стр. 504.

форми е во тоа што кај првите повеќе доаѓа до израз резултатот од вршењето на дејството (на пример: *имам гледано*), а кај сложените форми со *сум, ќе, би* повеќе се истакнува самото дејство (на пример: *сум гледал*)¹².

П. Илиевски „За појавата на ваквите конструкции неоспорно средината укажала големо влијание. Ако е возможно, како и што е, да се копира една граматичка категорија - прекажаност, од неиндоевропскиот јазик - турскиот, толку повеќе можеле да укажат влијание индоевропските јазици со веќе оформени вакви конструкции.“¹³

В.Фридман (*V. Friedman*)¹⁴ истакнува дека перфектот со *има* е маркиран за (сегашна) резултативност и така не се врзува за еден специфичен момент во минатото.

Има-конструкциите во најголем дел се прават од свршени глаголи. Тоа е во основата на нивното резултативно значење (на пример: *имам видено*). Може да се образуваат и од несвршени глаголи (на пример: *немаш јадено*), како и примери со двовидски глаголи (на пример: *имаме резервирано*). Значајно место како вметнати зборови меѓу помошниот глагол *имам* и глаголската придавка, секако имаат честиците. Доста често се јавуваат и именки и лични заменки. Кај *има*-конструкциите се среќаваат два типа на негирани форми (на пример: а. *немам видено* б. *не ... имам видено*). Првиот тип е почест. Кај вториот тип редовно среќаваме вметнат збор меѓу негацијата и помошниот глагол. Тоа се кратките заменски форми¹⁵.

Бл. Конески истакнува дека со оваа конструкција се предава резултатот од дејството што се извршило во минатото без да се сврзува со некој определен момент. Може да настане замена на овие форми со формите на перфектот, но за разлика од перфектот, кој во одредени свои употреби допушта присуство на временски определби, *има*-конструкциите тоа не го допуштаат, т.е. изразуваат главно временски неопределени дејства. Тоа ќе го анализираме врз примери од дневниот печат на македонски јазик на пример:

1. Примери во кои е употребен помошниот глагол има и глаголска придавка на -н / -т. Употребата на има-перфектот (има и глаголска придавка на -н / -т), застапена е во мал број на примери во нашата анализа. При тоа се изразува дејството како перфектно (настанот бил во минатото,

¹² Минова, Ѓ. Л., Бојковска, С., Пандев, Д., Цветковски, Ж., 1998: Македонски јазик за средното образование, Просветно Дело, Скопје.

¹³ Илиевски П. Хр., 1983: Појава на описен перфект со „имам“ во грчкиот и во латинскиот јазик, II научна дискусија Охрид 1975, Скопје, стра. 14-23.

¹⁴ Фридман, В., 1980: Разликувањето на македонските глаголски парадигми со глаголи *сум* и *има*, ЛЗБ XXXVII, бр. 1-2, стр. 87-90.

¹⁵ Велковска, С. 1996: Од проблематиката на има-конструкциите --- Source: Македонски јазик од Мисирков до денес: Реферати од научниот собир одржан во Скопје на 16 и 1 декември 1993. Ред. Одбор: Трајко Стаматоски --- Скопје: Инст. за македонски јазик Крсте Мисирков, стр. 283-288.

се истакнува резултатот што произлегол од дејството). Ваквите примери може да бидат во комбинација со формите на сегашно време и со другите минати времиња на пример:

* *Повторно како и пред пет години **имам заслужено место** и навистина ми е драго што целата македонска јавност ме **испраќа** за свој претставник на „Евровизија“.* (www.dnevnik.com.mk).

* *Како по сите овие години, Андов тврди дека има назаден демократските процеси.* (www.vecer.com.mk).

* *Се додека **има отворени** прашања, случајот "Кингер" во кој **загина** претседателот Борис Трајковски нема да се **реш**и.* (www.vecer.com.mk).

В. Фридман (V. Friedman) во својата статија „Граматицките категории на македонскиот индикатив” истакнува дека сегашна резултативна состојба,

т.е. состојба настаната како резултат од некое минато дејство, а релевантна за сегашноста¹⁶.

Примерите со *има*-перфект од глаголи од свршен вид се семантички побогати, зошто даваат еднозначна и сигурна информација, независна од контекстот. Но, воговорениот јазик многу почести се примерите со глаголи од несвршен вид¹⁷.

2. Примери во кои е употребен **помошниот глагол имав и глаголска придавка на -н / -т**. Овие форми всушност, иако ретко се среќаваат во нашиот материјал, им одговараат на значењето на предминатото време, или како што веќе истакна Б. Конески, со нив се изразува дејство до еден одреден момент во минатото. Ваквите примери може да бидат во комбинација со формите на сегашно време на пример:

* *Кавадаречката полиција **знае** за црниот бизнис со гориво на овој фреквентен пат, па **имаше поднесено** и кривична пријава.* (www.dnevnik.com.mk).

* *За директорот на клубот Матица, Дејан Павлевски оваа манифестација уште лани **имаше потврдено** дека во Македонија **има** читатели.* (www.vecer.com.mk).

* *Меѓународниот фестивал на документарен филм лани **имаше прикажано** 99 филмови.* (www.vecer.com.mk).

¹⁶ Friedman, V.A. 1977: The grammatical categories of the macedonian indicative, Columbus, Ohio: Slavica Publishers, Inc.

¹⁷ Тофовска, С. С., 1995: За семантиката на има-перфектот во македонскиот јазик во зависност од глаголскиот вид --- СлСт, 6-7, стр. 104-111.

Глаголски конструкции со помошните глаголи *имам (kam)* и *сум (jam)*

Во албанскиот јазик, аналитичките форми на Коџа е kryer (**kam**) (перфект), Коџа më se e kryer (**kisha**) (плусквамперфектот) и Коџа e tejshkuar (**pata**) (втор плусквамперфект) се образуваат со помошниот глагол **kam** (имам), од Foljet kalimtare e jokalimtare (преодни и од непреодни глаголи). Foljet kalimtare (преодните, транзитивните глаголи) во албанскиот јазик се глаголи кои именуваат дејства, кои поминуваат на некој друг објект, на пример: **punoj** (работам), **shkruaj** (пишувам). Foljet jokalimtare (непреодните, интранзитивните глаголи) во албанскиот јазик се глаголи кои во активна форма не можат да имаат директни или индиректни форми. Тие глаголи укажуваат на некоја состојба, или движење, а глаголското дејство го трпа врз себе, тоа не преминува, на пример: **shkoj** (одам), **jatoj** (живеам). Во некои случаи истиот глагол во еден контекст се јавува како преоден, а во друг контекст како непреоден глагол.

Што се однесува до pjesorja (партиципот - глаголската придавка), тој е еден и тоа минат партицип. Кај преодните глаголи тој има пасивно значење, а кај непреодните глаголи има активно значење. Активниот партицип се изгубил, а пасивниот партицип ги презел сите функции на партиципите, при тоа тој го изгубил приznakот на пасивниот залог што првобитно бил релевантен за него. Во овој поглед, двата дијалекта, гегискиот и тоскискиот, се разликуваат меѓу себе само по начинот на правење на партиципот, т.е. по наставката.

Во говорите на Косово и Метохија аналитичките форми од непреодните глаголи се прават со помошниот глагол *jam* (сум). Тука спаѓаат и говорите на албанското население во Северозападна Македонија со исклучок на дебарскиот албански говор во кој Коџа е kryer (перфектот) се прави само со помошниот глагол *kam* (имам). Тоскискиот дијалект во овој поглед совпаѓа со литературниот албански јазик. Состојбата со помошниот глагол *jam* (сум) во врска со аналитичките форми во северните гегиски говори е стара состојба, а помошниот глагол *kam* (имам) во состав со преоден глагол е резултат на ароманско-албанското двојазичие на јужноалбанската територија и не само таму.

Во литературниот албански јазик помошниот глагол *kam* (имам), претставува единствен помошен глагол за изразување активни дејства. На помошниот глагол *jam* (сум) му останал пасивот скоро како единствена сфера на дејствување. Глаголот *kam* (имам) станал целосно помошен глагол, додека пак под влијание на балканските несловенски јазици глаголот *jam* (сум) влегол во синтагма со *pjesorja* (партиципот - глаголската придавка) од непреодни глаголи, каков што е случајот со северногегиските говори, говорите на Косово и Метохија, северозападните албански говори во Македонија, ароманскиот и мегленороманскиот јазик. Во оваа статија ги наведовме основното значење и употребата на *сум* и *имам*-конструкциите во македонскиот јазик со осврт на нивните еквиваленти во албанскиот јазик.

Користена литература:

Кирилица:

1. Конески, Б., 1966: *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје.
2. Конески, Б., 1969: *Историја на македонскиот јазик*, Детска радост, Скопје.
3. Усикова, Р., 1973: *Значения и употребления причастии в македонском литературном языке*, Балканское языкознание, Москва.
4. Велковска, С., 1996: *Категоријата вид кај сум и има-конструкциите---* ЛЗБ, 43/5-6.
5. Минова, Ѓ. Л., Бојковска, С., Пандев, Д., Цветковски, Ж., 1998: *Македонски јазик за средното образование*, Просветно Дело, Скопје.
6. Илиевски П. Хр., 1983: Појава на описен перфект со „имам“ во грчкиот и во латинскиот јазик, II научна дискусија Охрид 1975, Скопје, стра. 14-23.
7. Фридман, В., 1980: Разликувањето на македонските глаголски парадигми со глаголи *сум* и *има*, ЛЗБ XXXVII, бр. 1-2, стр. 87-90.
8. Велковска, С. 1996: Од проблематиката на има-конструкциите --- Source: Македонски јазик од Мисирков до денес: Реферати од научниот собир одржан во Скопје на 16 и 1 декември 1993 . Ред. Одбор: Трајко Стаматоски --- Скопје: Инст. за македонски јазик Крсте Мисирков, стр. 283-288.
9. Тофовска, С. С., 1995: За семантиката на има-перфектот во македонскиот јазик во зависност од глаголскиот вид --- СлСт, 6-7, стр. 104-111.

Латиница:

1. Friedman, V.A. 1977: *The grammatical categories of the macedonian indicative*, Columbus, Ohio: Slavica Publishers, Inc.